

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties
Minister F. Rijkaart
Postbus 20011
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Datum
9 september 2025
Kenmerk
TRE/U202500532
Telefoon
070 373 83 93
Bijlage(n)
1

Ongevraagd advies over positie van gemeenten binnen de
democratische rechtsstaat

Geachte heer Rijkaart,

De aandacht voor de democratische rechtsstaat is in het afgelopen decennium sterk toegenomen door de Toeslagenaffaire en de gaswinning in Groningen. Verschillende commissies hebben hier uitgebreid op gereflecteerd. Hieruit blijkt dat het versterken van de democratische rechtsstaat voortdurende inspanningen van de overheid vereist op het gebied van transparantie en verantwoordelijkheid van het openbaar bestuur met betrokkenheid van alle delen van de samenleving. Met bijgesloten essay vragen wij gemeenten om op hun eigen mogelijkheden te reflecteren en de rijksoverheid om een goede positie van gemeenten binnen de democratische rechtsstaat te waarborgen.

Gemeenten hebben een belangrijke verantwoordelijkheid

Een goed functionerende democratische rechtsstaat bevordert vertrouwen in de overheid, stimuleert economische stabiliteit en draagt bij aan een vreedzame samenleving. Zonder democratische rechtsstaat dreigt het gevaar van machtsmisbruik, willekeur en onderdrukking. Het behoud en de versterking van de democratische rechtsstaat is cruciaal voor een rechtvaardige en stabiele maatschappij. Daarin ligt ook een grote en mooie opdracht voor het lokaal bestuur. Raadsleden, colleges en ambtenaren van gemeenten hebben zelf verschillende verantwoordelijkheden om de waarborgen van de democratische rechtsstaat goed tot hun recht te laten komen en om hier met houding en gedrag blijf van te geven.

In het essay staan concrete mogelijkheden voor gemeenten om hun verantwoordelijkheid in te vullen. De mogelijkheden voor gemeenten om op hun eigen positie binnen de democratische rechtsstaat te reflecteren, hebben we in verschillende perspectieven uiteengezet en tegelijk met dit advies gepubliceerd. Zo hanteren ambtenaren juridische en ethische normen, gaan politieke ambtsdragers bewust om met politieke druk en invloeden, hebben burgers een volwaardige positie ten opzichte van de gemeente, nemen raad, college en ambtelijke organisatie hun verschillende rollen bewust in, krijgt de samenleving realistische en uitvoerbare verwachtingen en benutten gemeenten collectieve mogelijkheden.

Gemeenten kunnen dit niet alleen

Door de combinatie van complexe wetgeving, maatschappelijke en geopolitieke veranderingen en politieke spanningen wordt het steeds lastiger om politieke beloftes en maatwerk voor inwoners waar te maken. Hier komen toenemende arbeidsmarktkrapte en strakke budgettaire kaders bij. Er blijven dus grote uitdagingen voor de democratische rechtsstaat. Gemeenten kunnen deze uitdagingen niet alleen aan. De VNG blijft zich bij de rijksoverheid hard maken voor gemeenten om hun positie binnen de democratische rechtsstaat zo goed mogelijk te kunnen vervullen. Dit behoort volgens ons tot de rechtsstatelijke eisen voor de omgang van de rijksoverheid met decentrale overheden.

In deze realiteit vragen wij van de rijksoverheid om maatschappelijke veranderingen zoveel mogelijk te beheersen, instituties bij elkaar te houden door respect te hebben voor elkaars rol en verantwoordelijkheid en te zorgen voor samenhangende, consistente en duidelijke wet- en regelgeving. Dit vraagt ook om continuïteit en betrouwbaarheid van de rijksoverheid met voldoende middelen en capaciteit voor gemeenten om hun belangrijke rol binnen de democratische rechtsstaat waar te kunnen blijven maken. U heeft structureel aandacht voor een betere positie van gemeenten. We nodigen u uit om die aandacht binnen het kabinet meer in te vullen vanuit het perspectief van de democratische rechtsstaat.

Met vriendelijke groet,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

mr L.K. Geluk
Algemeen directeur